

KISS-KOZMA GEORGINA

AZ ERDÉLYI MAGYAR FIATALOK
MÁSFÉL ÉVTIZEDE

Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között.* Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány – Kolozsvári Egyetemi Kiadó: Kolozsvár, 2020.

Az erdélyi magyar ifjúságkutatás történetét tekintve három korszakot különböztethetünk meg: az első, 1994–1995 körül megjelenő erdélyi magyar vizsgálatok főként az erdélyi magyar ifjúság élethelyzetét, önszerveződését, valamint státuszát vizsgálták. A második, az erdélyi magyar ifjúságszociológia leggazdagabb és legélénkebb periódusa 2001 és 2009 közötti időszakra tehető, s ekkor került sor több nagymintás adatfelvételre is (MOZAIK 2001, Civil kurázi kutatássorozat, Fél-sziget-kutatássorozat, Erdélyi Magyar Fiatalok 2008 kutatásai), s mindemellett számos, egyéb témára fókuszáló tanulmány is született. 2008 után a korábbiakhoz képest kevesebb vizsgálódásra került sor, ugyanakkor néhány korábbi kutatást megismételtek (például MOZAIK 2011, Ifi 2013), valamint új kutatási problémák, témák is megjelentek. Az elmúlt években pedig sor került a GeneZYs 2015 adatfelvételre, valamint a Magyar Ifjúság 2016 kutatásra (erdélyi magyar almintán) is. Látható tehát, hogy a szakma az elmúlt harminc év során az erdélyi magyar fiatalok élethelyzetével és életmódjával – habár változó intenzitással, de – folyamatosan foglalkozott. A magyar ifjúságkutatás területén fontos mérföldkönek tekinthető nagymintás ifjúságkutatások hullámainak tervezését az átfogó szemlélet mellett az összehasonlíthatóság igénye hatotta át, amelynek eredményeképpen a magyar fiatalok gondolkodásában, életmódjában, életstílusában bekövetkezett változásokról, trendekről is széleskörű ismereteket szerezhettünk. A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 előkészítése során is kiemelten fontos szempont volt, hogy a korábbi nagymintás ifjúságkutatások (Ifjúság 2000–2008; Magyar Ifjúság 2012; MOZAIK 2001–2011) eredményeivel összehasonlítható módon készüljön el. Az előző hullámokhoz hasonlóan több gyorsjelentés

és tanulmánykötet is megjelent a 2016-os kutatási eredményekre épülve.¹ Ebbe a sorba illeszkedik a 2020-ban Veres Valér szerkesztésében megjelent mű. E kötet előzményeként tekinthető a *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016 (tanulmánykötet)*, amelyben a leíró jellegű helyzetismertetésre az összmagyar ifjúság kontextusába ágyazva került sor, valamint a *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok – A GeneZYs 2015 kutatás eredményei (tanulmánykötet)* is, hiszen az ott megjelenő összegző írások eredményeit gondolták tovább e könyv szerzői.

A címből (*Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*) is kiderül, hogy a kötet ifjúságszociológiai megközelítésből tanulmányozza az erdélyi magyar fiatalokat, s az ifjúság jellegzetességeinek vizsgálata mellett további fontos cél a változások detektálása, a legfontosabb trendek felrajzolása. A kötet által felölelt periódus az első (MOZAIK 2001) és a legutolsó (Magyar Ifjúság Kutatás 2016) külhoni magyar fiatalokra is kiterjesztett nagymintás ifjúságkutatás adataira épít. A széles szakmai tapasztalattal rendelkező szerzők alapvetően a két említett nagymintás ifjúságkutatás adatbázisaira alapozva – de ahol lehetséges, más kutatások eredményeit is figyelembe véve – elemezték az erdélyi magyar fiatalok társadalmi viszonyainak változását. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy az erdélyi magyar ifjúságra vonatkozó kutatások eredményeinek összehasonlítása korlátozott módon valósítható csak meg, amely alapvetően módszertani különbözőségekből ered. A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 tervezésekor az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy a 2016-os magyarországi vagy a 2001-es külhoni kutatást vegyék-e alapul. Végül a magyarországi fiatalokkal való összevethetőség miatt a magyarországi kutatás felé billent a mérleg nyelve, így a 2001-es kutatással való összevethetőség lehetősége lecsökkent.²

A kötet egyik legfontosabb erénye, hogy az erdélyi magyar ifjúságot nem homogén, statikus entitásként értelmezi, hanem az egyes témák elemzésében hangsúlyos szerepet kap a regionális különbségek feltárása és értelmezése az erdélyi magyar fiatalok társadalmi viszonyait illetően, valamint ezen különbségek alakulása a vizsgált periódusban. A globalizáció hatására az erdélyi magyar fiatalok élethelyzetének, életmódjának változása csakis a nemzetközi és európai kontextus figyelembevételével értelmezhető. A piacgazdaság és a többpártrendszerű demokrácia kiépülése, az EU-csatlakozás, valamint a társadalmi-gazdasági átalakulás következtében megfigyelhető volt, hogy az erdélyi/romániai, magyarországi és szlovákiai fiatalok az euroatlanti civilizáció perifériájáról a félperiféria irányába mozdultak

1 Székely Levente – Szabó Andrea (szerk.): *Ezek a mai magyar fiatalok! A Magyar Ifjúság Kutatás 2016 első eredményei*. Új Nemzedék Központ, 2017.; Székely Levente – Szabó Andrea – Szanyi-F. Eleonóra – Ruff Tamás – Pillók Péter – Bauer Béla (szerk.): *Gyorsjelentés a Kárpát-medencei fiatalokról*. Új Nemzedék Központ, 2017.; Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Kutatópont – Enigma2001, 2018.; Nagy Ádám (szerk.): *Margón kívül – magyar ifjúságkutatás 2016*. Excenter Kutatóközpont, 2018.

2 Székely Levente: *Szürke hattyúk*. Enigma 2001 Kiadó: Budapest, 2020.

el. Vagyis a régió fiataljai előtt a centrumországokra jellemző mobilitási lehetőségek, karrier- és életutak nyíltak meg.³ Azonban regionális különbségek itt is megfigyelhetők, ugyanis ezek a lehetőségek a különböző erdélyi települések fiataljai számára eltérő módon váltak elérhetővé és eltérő mértékben tudtak becsatlakozni a Castells-féle globális hálózati világba és gazdaságba. Az erdélyi nagyvárosok egy része globális nagyvárossá vált, amely lehetőséget biztosított a fiatalok egy részének, hogy a globális elitbe vagy a középosztályba tagozódjanak. Azonban a nagyvárosoktól messzebb, az inkább rurális környezetben élő erdélyi fiatalok jelentős része kimaradt a globális áramlatokból és egy kisebb, de jelentékeny rész pedig leszakadt, kilátástalan helyzetbe került. Ezt a társadalmi közeget Castells a „*fekete lyukak*” fogalmával jellemezte.⁴

A kötet hét tartalmi fejezetre osztható, amelyben a szerzők több aspektusból tanulmányozzák a fiatalok életét, gondolkodásmódját. Vizsgálják az erdélyi magyar ifjúság társadalmi szerkezetének, anyagi–vagyoni helyzetének, valamint iskolai mobilitásának változásait; az erdélyi magyar fiatalok elképzeléseit a munka és magánélet egyensúlyáról a családtervezés és párkapcsolatok kontextusában; a magyar ifjúság nemzeti identitásának és csoportattitűdjeinek változását; a rendszerváltozás után felnövő fiatalok vallásosságában bekövetkezett változásokat; szabadidős–kulturális fogyasztási szokásaikat és értékorientációikat; szervezeti részvételüket; valamint a digitális megosztottság és a médiahasználat kérdéseit.

Az első fejezetben Veres Valér két fő kérdéskört tekint át: egyfelől megvizsgálja a 15–29 éves erdélyi fiatalok társadalmi rétegződésének változásait, másfelől górcső alá veszi a társadalmi mobilitás és az iskola viszonyának alakulását, az iskolai mobilitás társadalmi hátterének változásait, valamint a magasabb iskolai végzettség társadalmi meghatározó tényezőit. A 2001 és 2016 közötti periódusban az egyik legjelentősebb változás az oktatási expanzió kibontakozásában jelenik meg: tizenöt év alatt ugyanis 25%-kal nőtt a tanulók aránya (2001: 29,3%, 2016: 54,8%). A fiatalok foglalkozási státusz helyzetében, valamint anyagi és vagyoni helyzetében bekövetkezett változások fenntartásokkal értelmezhetők, főként módszertani különbözőségekből és mintavételi hibából fakadóan. A fiatalok szubjektív jóléte azonban összevethető. A kutatási eredmények szerint növekedett az általános jólét: a vizsgált periódusban a nélkülözők és a hónapról hónapra anyagi gondokkal küszködők aránya jelentősen csökkent (2001: 14%, 2016: 3,5%), a jövedelmükből épphogy kijövők aránya pedig 37%-ról 19,5%-ra apadt. A beosztással jól kijövők aránya 17%-kal (2001: 42%, 2016: 59%), a gondok nélkül élők aránya pedig 12%-kal (2001: 6%, 2016: 17,9%) nőtt a vizsgált 15 év alatt. Az anyagi helyzettel való elégedettség nemek és korcsoport szerint nem

3 Gábor Kálmán – Veres Valér (szerk.): *A perifériáról a centrumba. Az erdélyi fiatalok helyzetképe az ezredforduló után*. Belvedere Kiadó – Max Weber Társadalomkutató Alapítvány: Szeged, 2005.

4 Castells, Manuel: *The Rise of the Network Society. (The information age: economy, society and culture. Vol. 1.)* Blackwell Publishers, 1996.

mutatott szignifikáns különbséget, azonban 2001-ben regionális különbségek még kimutathatók voltak, hiszen ekkor a székelyföldi és a falusi fiatalok rosszabb anyagi helyzetről számoltak be. 2016-ban azonban ezek az eltérések már nem szignifikánsak, ezzel szemben az apa iskolai végzettsége szerinti eltérések továbbra is megjelennek. A munkavállalás esetében a lakhely fontos tényező, ugyanis Székelyföldön nehezebb elhelyezkedni, mint Erdély nyugati vagy déli nagyvárosaiban, esetleg azok vonzáskörzetében. 2016-ban a fiatalok jobb anyagi helyzetének kialakulásában a származási és társadalmi háttértényezők gyengébb magyarázóerővel bírnak, mint 2001-ben. Az oktatásszociológia és mobilitásvizsgálatok legfontosabb kérdései is megjelennek a tanulmányban, nevezetesen, hogy miképpen változik az erdélyi magyar fiatalok iskolai mobilitási mintái, a felsőfokú iskolai végzettség elérésében milyen szerepet játszik a származási háttér, és ez miképpen változott 2001 és 2016 között. Összességében a szülők iskolai végzettségének hatása gyengült a fiatalok felsőfokú végzettségének megszerzését tekintve,⁵ ugyanakkor a 100 000 lakosúnál nagyobb városi, magasabb iskolai végzettséggel rendelkező és jobb anyagi helyzetű családból származó fiúk, valamint a nagyvárosi, magasabb iskolai végzettségű és értelmiségi habitusú szülőktől származó lányok továbbtanulási esélyei javultak. Ezzel szemben a falun élő, alacsony iskolai végzettségű, főleg roma nők (de nem csak ők) és a vidéki, alacsony iskolai végzettségű, népesebb családból származó fiúk továbbtanulási esélyei csökkentek 2001 és 2016 között. A regionális különbségek erősödtek, ugyanis a falusi fiatalok továbbtanulási esélyei elmaradnak a nagyvárosi kortásaikéhoz képest. A diplomás szülők gyermekeinek – akiknek zöme a városokban, főként a „globális” nagyvárosokban koncentrálódik – továbbra is legalább két és félszer nagyobb az esélye felsőfokú diplomát szerezni, mint a falusi származású, főként szakképzetlen foglalkozású, nagycsaládos szülők gyermekeinek. A többségében rurális környezetben élő, hátrányos helyzetű roma közösséghez tartozás mindkét időpontban negatívan hatott a továbbtanulási esélyekre, úgy, hogy mindeközben a roma fiatalok esélyeit a szülők alacsony iskolai végzettsége, a hátrányos anyagi helyzet és a családi minták (otthoni könyvtartás) is tovább rontják.

A második fejezetben Geambaşu Réka és Vita Emese azt az egyre inkább a tudományos érdeklődés homlokterébe kerülő kérdést vizsgálják, hogy miképpen formálódik a fiatalok munka és magánélet egyensúlyáról alkotott koncepciója. A téma egyedisége többek között abban rejlik, hogy a szerzők a munka–magánélet összeegyeztetésének gyakorlata és az arról alkotott vélemények helyett az elképzeléseket helyezik fókuszba. Az elemzés során megvizsgálták a fiatalok párkapcsolati és családalapítással kapcsolatos helyzetét, kitértek a fiatalok családdal kapcsolatos elképzeléseire, valamint megvizsgálták, hogy mely társadalmi jellemzők befolyásolják azt, hogy a fiatalok a munka és magánélet egyensúlyát

5 Az eredmények azt mutatják, hogy a magasabb iskolázottság tekintetében a társadalmi háttér hatása a férfiak esetében keveset, a nők esetében többet csökkent 2001 és 2016 között.

nehezen kialakíthatónak értékelik-e vagy sem. A munka–magánélet és a gyermekvállalás „szakmai, anyagi költségeinek” kérdése a vizsgált fiatal korosztályban azért is érdekes, hiszen egy olyan társadalmi csoportról van szó, amelynek tagjai jellemzően még a családtervezés előtt állnak. 2001 és 2016 között jelentős változások zajlottak az erdélyi magyar fiatalok párkapcsolati és családalapítási mintázataiban, hiszen később és kevesebben köteleződnek el házasságban (10%-kal csökkent a házasságban élők aránya), valamint 30 éves kor előtt kevesebben és kevesebb gyermeket vállalnak (2001: 20,5%, 2016: 8%). Továbbá nőtt az élettársi viszonyban élők aránya, amely azonban nem vált a gyermekvállalás keretévé (2016-ban a gyermekek 85%-a házasságban, 12%-a élettársi kapcsolatban élt). Szintén kedvező tendencia, hogy nőtt a diplomások aránya⁶ – különösen a nők körében volt tapasztalható nagy változás e téren – s szintén nőtt a továbbtanulók aránya, miközben az inaktív vagy munkanélküli fiatalok aránya jelentősen csökkent.⁷ A szerzők a témához szintén szorosan kapcsolódóan megvizsgálták, hogy miképpen gondolkodnak a fiatalok a gyermekvállalásról, valamint a gyermekvállalás és a szakmai–anyagi érvényesülés közötti kapcsolatról. A megkérdezettek szerint a gyermekvállalás a személyes boldogságra kedvezően hatna, ugyanakkor jelentős hányaduk (30–40%) úgy gondolja, hogy a családalapítás negatívan hatna a tanulási és munkalehetőségeikre, valamint az anyagi helyzetet is kedvezőtlen módon befolyásolná. Kevésbé meglepő módon a gyermekvállalás ún. költségei a nők esetében hangsúlyosabban jelennek meg. A nők mellett a legidősebb korcsoportba (25–29 évesek) tartozó fiatalok, a gyermektelenek, az alacsony iskolai végzettségűek, az általános iskolánál magasabb iskolai végzettséggel rendelkező apák gyermekei, a nem vagy kevésbé vallásos fiatalok és a jövőkilátásaikkal kevésbé elégedettek érzik inkább a gyermekvállalás „árát” magasabbnak a társadalmi státuszukra nézve.

A harmadik fejezetben Veres Valér az erdélyi magyar fiatalok nemzeti azonosságtudatának megnyilvánulási formáit, csoportattitűdjeinek változásait, valamint a kulturális és állampolgári identitáselemek szerepének változását vizsgálja. Kisebbségi helyzetben élő etnikai vagy nemzeti közösségek számára a megmaradás kérdése kiemelt jelentőségű, s az egyik legalapvetőbb, ha nem a legfontosabb nemzetpolitikai cél, hogy a többségi társadalomhoz képesti arányuk ne csökkenjen. A kisebbségi társadalmak létszámának csökkenéséhez alapvetően három kedvezőtlen folyamat vezethet: a csökkenő termékenység (gyermekvállalási hajlandóság csökkenése), az elvándorlás, valamint az asszimiláció. Utóbbi esetben a nemzeti identitás, a csoportkohézió kap kiemelt szerepet. A tanulmányban használt fogalmak – például a sok vitát kiváltó nemzeti identitás,⁸ a magyar kultúrnemzet vagy a

6 A diplomás fiatalok aránya 2001 és 2016 között 8,4%-ról 25%-ra nőtt. 2016-ban a diplomás nők aránya 26,5%, majd 3%-kal magasabb, mint a diplomás férfiak aránya.

7 Az inaktív vagy munkanélküli fiatalok aránya 2001-ben még 17,7% volt, 2016-ban viszont már csak 6%.

8 Az identitáskutatások dilemmájával részletesen foglalkozik: Brubaker, Rogers – Cooper, Frederick: Beyond „identity”. *Theory and Society*, 2000, 29 (1). 1–47.

nemzeti kisebbség – tisztázását követően a szerző három kutatási kérdés megválaszolására törekszik. Egyrészt, hogy milyen változások figyelhetők meg az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitásában a vizsgált időszakban, másrészt miképpen változott az erdélyi magyar fiatalok csoportattitűdje a „szignifikáns” másokkal szemben, s harmadszor, hogy milyen tényezők játszottak szerepet 2016-ban az erdélyi magyar fiatalok idegenellenességének alakulásában. A nemzeti kötődés, a csoportidentitás kérdésével összefüggésben a „nemzeti név” vizsgálatára rendszerint nagy hangsúlyt fektetnek a nemzeti identitással foglalkozó elemzések. Ennek időbeli alakulását tekintve komoly változás figyelhető meg. 2001-ben az erdélyi magyar fiatalok több mint fele (56%) egy regionális magyar csoportot (erdélyi/romániai magyar) jelölt meg, mint amelyhez elsősorban tartozónak érzi magát, egyharmada (33%) pedig az egyszerű, jelző nélküli magyar kategóriát választotta. Tizenöt évvel később viszont már a fiatalok közel fele (45%) vallotta egyszerűen magyarnak magát, miközben az erdélyi regionális identitásminták gyengültek. Ennek hátterében nagy valószínűséggel a magyarországi nemzetpolitika társadalmi hatásai állnak. Mindezzel párhuzamosan egy másik folyamat is megfigyelhető, ugyanis más, helyi tényezők hatására a székely identitás előfordulása növekedett. A nemzeti identitás típusának azonosításához a nemzeti, etnikai csoporthoz való tartozás kritériumainak meghatározása is közelebb visz, s ezek vizsgálata a nemzeti identitás szerkezetében bekövetkezett változásokra mutat rá. A 2016. évi adatfelvétel szerint az erdélyi magyar fiatalok identitás szerkezetében jelentős változás mutatható ki, ugyanis a magyarsághoz való tartozás kultúrnemzeti kritériumai mellett államnemzeti jellegűek is megjelentek, mint például a magyar állampolgárság. Az erdélyi magyar fiatalok magyarságukra való büszkesége összességében nem változott a vizsgált időszakban, még ha regionális eltérések tapasztalhatók is a nemzeti büszkeség erősségében. A hazakoncepciók tekintetében a legnagyobb változás 2001 óta, hogy jelentősen csökkent azok aránya, akik Romániát tekintik hazájuknak, miközben a régió (Erdély, Székelyföld, lakhely települése) említése egyre jellemzőbbé vált.

A következő fejezetben Kiss Dénes a fiatalok vallásosságában bekövetkező változásokra fókuszál. Az erdélyi magyarok a vallásosságot alakító folyamatok tekintetében köztes helyzetben vannak több szempontból is. Egyrészt miközben a vallási fellendülést átélő kelet-európai térségben élnek, a szekularizált Nyugat-Európából származó minták is hatással vannak a mindennapi életvezetésükre. Másrészt Európa egyik legvallásosabb államában élnek, miközben Közép-Európa egyik legszekularizáltabb országához, Magyarországhoz több síkon is erősen kapcsolódnak. Az empirikus eredmények alapján megállapítható, hogy az erdélyi magyar fiatalok túlnyomó többsége (88%) továbbra is valamely történelmi egyházhoz tartozónak érzi magát: a református egyházhoz az erdélyi magyar fiatalok közel fele (46%-a), a római katolikus egyházhoz pedig közel négytizede (38%-a) tartozik. A vallásosság kérdését azonban a felekezethez tartozás nem fedi le teljesen, ezért érdemes kitérni

a vallásosság szubjektív önbesoroláson alapuló mértékére is. Az erdélyi fiatalok többsége – de a történelmi egyházhoz tartozók arányánál kevesebb – tekintette magát vallásosnak (78%), nem vallásosnak 14%-uk, és mindössze kevesebb mint egytizedük (8%) nem tudta eldönteni, hogy vallásosnak tartja-e magát, vagy sem. Szintén vallásosnak tekinthetők az erdélyi magyar fiatalok az imagyakoriság és a templomlátogatás gyakorisága tekintetében is, ugyanis több mint kétharmaduk hetente legalább egyszer imádkozik, és fele legalább havonta egyszer jár templomba is. A vallásosságban bekövetkező változás lehetséges indikátorai közül a vallási felekezetekhez való tartozás esetében tizenöt év alatt enyhe változást láthatunk, ugyanis míg 2001-ben az erdélyi magyar fiatalok 5,1%-a egyik felekezethez tartozónak sem érezte magát, arányuk 2016-ban 6%-ra növekedett. A vallásosság csökkenését mutatja a vallásosság szubjektív, önbesoroláson alapuló mértéke is, ugyanis a magukat nem vallásosnak besoroló fiatalok aránya nőtt (2001: 6,4%, 2016: 13,6%), míg a templomba járás gyakorisága csökkent a templomba ritkán járók esetében (2001: 45,4%, 2016: 39,8%).

Szabó Júlia az erdélyi magyar fiatalok szabadidős szokásainak és értékorientációinak alakulását kutatva többek között arra keresi a választ, hogy a fiatalok kulturális–szabadidős fogyasztói mintázatait vizsgálva milyen fogyasztói stílusok határozhatók meg. Az empirikus eredmények értelmezéséhez a szerző a szakirodalomban is viszonylag újnak számító „*omivore–univore*” elméleti megközelítést alkalmazza, amely szerint a kulturális rétegződés már nem egy elit- és tömegkultúra szembeállításán alapul, sokkal inkább a mindenevő és az egyoldalú fogyasztók dualitásán.⁹ A magyar fiatalok értékorientációjának változását tekintve az egyik kevésbé várt eredmény, hogy míg 2001-ben a fiatalok 45%-a gondolta úgy, hogy megfelel az eszményeinek a szülei élete, addig 2016-ban már több mint fele (56%-a) vélekedett ugyanígy, vagyis a szülői értékrend továbbra is magas elfogadottságnak örvend. A szerző négy fogyasztói csoportot határozott meg: a magaskultúra-orientáltak, a mindenevők, a könnyed szórakozók, illetve a passzívok csoportjait, s ez alapján nézte meg, hogy a csoportok milyen dimenziók mentén különülnek el. 2016-ban a legnagyobb klasztert a *passzívok* csoportja jelentette, ide tartozott a fiatalok harmada (33%). Az ebbe a csoportba tartozó fiatalok kulturális fogyasztása alacsony, szociodemográfiai jellemzőiket tekintve pedig az inkább rurális környezetben élő nők és az idősebb korosztály (25–29 évesek) tagjai tartoznak ide, továbbá azok, akiknek a szülei (apa) alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, illetve fizikai munkát végeznek. A fiatalok több mint egyötöde (21,4%) a *magaskultúra-orientáltak* csoportjába sorolható. Ebben a klaszterben a színházba, operába, komolyzenei hangversenyre, valamint a múzeumba és kiállításra járás mutatja a legnagyobb gyakoriságot. A városi környezetben élők, a nők és a legfiatalabb korosztály (15–19

9 Lásd bővebben: Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H.: The Social Stratification of Theatre, Dance and Cinema Attendance. *Cultural Trends*, 2005. 14 (3). 193–212.; Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H.: Social Status and Cultural Consumption. In Chan, Tak Wing – Goldthorpe, John H. (szerk.): *Social Status and Cultural Consumption*. Cambridge University Press, 2010. 1–28.

évesek) tagjai mellett felülreprezentáltak a csoportban azok a fiatalok is, akinek a szülei szellemi foglalkozásúak vagy vezető beosztásúak, valamint magas iskolai képzettséggel rendelkeznek. A *mindenevő fiatalok* – vagyis akik nemcsak a magas kulturális tevékenységben, hanem a többi szabadidős tevékenységben is aktívak – körében viszont a férfiak vannak felülreprezentálva, és főként a nagyvárosban vagy más városi környezetben élő 20–24 éves fiatalok és a többnyire egyetemi végzettségű, szellemi foglalkozású, valamint vezető beosztású szülők gyermekei tartoznak ebbe a csoportba (a fiatalok 14,3%-a). A fiatalok 31%-a a *könnyed szórakozók* kategóriába sorolható. Az ebbe a klaszterbe tartozók szabadidős tevékenysége jórészt a barátokkal eltöltött időre korlátozódik olyan helyszíneken, mint például söröző, kocsmá, kávézó, pláza, étterem, mozi vagy multiplex. A könnyed szórakozás szintén inkább a férfiakra jellemző, de főleg a falusi környezetben élő fiatalok is ide sorolhatók, akiknek a szülei (apja) alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek.

A következő tanulmányban Dániel Botond arra kereste a választ, hogy az erdélyi fiatalok milyen arányban tagjai a különböző tevékenységi csoportba tartozó szervezeteknek, és a szervezetekhez való kapcsolódást milyen társadalmi tényezők – életkor, nem, származási település – határozzák meg. Az ifjúsági részvételnek különböző formái vannak. Modern formáknak tekinthetjük az ifjúsági részvételnek a szervezeteken alapuló megközelítését. Ebben az esetben a szervezet egyfajta látens szerződés keretében tagságot, azonosulást, szimbolikát vár el a tagoktól a közösségért és tevékenységi lehetőségért cserébe. Napjainkban azonban egyre jellemzőbbé válik, hogy az ifjúsági közösségek túlmutatnak a szervezetek határain és a fiatalok részvételi céljaikat egyre inkább a szervezeti tagságon kívülre helyezik. Ennek következtében egyre kevésbé hajlandók hirdetni a közösség szimbolikáját, vagy nevüket adni a szervezethez, és egyre inkább a rendezvényeken való részvétellel, a szolgáltatások igénybevétele, valamint a magasabb szintű együttműködés esetében a programok szervezése válik meghatározóvá. A fiatalok kötődése és identitása gyengébb, de komplexebb. Ezt a nem tagságon alapuló kötődést posztmodern ifjúsági részvételi formákként azonosítják.¹⁰ Mindebből következően a szervezetekhez való kapcsolódás nem pusztán a szervezeti tagságon keresztül elemezhető, hanem az ifjúsági részvétel más formáinak vizsgálatával, mint például az önkéntesség, a szervezet programjaiban, tevékenységeiben való részvétel révén. A szerző ennek alapján megvizsgálta a formális szervezeti tagságot, az önkéntes tevékenységeket, az iskolán kívüli tevékenységekben való részvételt, valamint a különböző ifjúsági szervezetek ismertségét és társadalmi beágyazottságát is. 2001-ben a belső-erdélyi magyar fiatalok 24%-a kötődött valamilyen civil vagy politikai szervezethez. A legkedveltebb szervezetek a politikai pártok és mozgalmak (41%) voltak, a választások közül 16% az ifjúsági, 13% az egyházhoz kötődő szervezethez kapcsolódott, 9%

10 Fazekas Anna – Nagy Ádám: Fiatalok. De civilek?: A táborkok ifjúságától a fesztiválok ifjúságáig. *Civil Szemle*, 2015. 12 (2). 25–38, itt: 25–26.

diákszervezetekhez, 6% kulturális szervezetekhez és 5% szakmai szervezetekhez kötődött. Az Erdélyi Magyar Fiatalok 2008 kutatás adataira támaszkodva elmondható, hogy az erdélyi magyar fiatalok többsége számos nagyobb ifjúsági szervezetről nem is hallott, a legismertebb pedig az Ifjúsági Keresztyén Egyesület (IKE) volt (22%). 18% tudott véleményt mondani az Erdélyi Magyar Ifjakról (EMI), 14% a Magyar Ifjúsági Értekezletről (MIÉRT), 9% a Magyar Ifjúsági Tanácsról (MIT) és 6% az Itthon, Fiaalon Mozgalomról. A Magyar Fiatalok 2013-as kutatás nem hozott változást abban a tekintetben, hogy a legnagyobb láthatóságnak továbbra is az erdélyi IKE örvendett, ugyanakkor összességében a szervezetek ismertsége megnövekedett. 2016-ban az erdélyi magyar fiatalok mindössze egyötöde (20,3%-a) tagja valamilyen szervezetnek. A szervezeti tagsággal rendelkező 15–29 éves fiatalok 31,6%-a kapcsolódik ifjúsági szervezetekhez, 27,1%-a vallási szervezetekhez, 24,5%-a kulturális szervezetekhez, 18,1%-a pedig sport- és szabadidős szervezetekhez.

Az utolsó fejezetben Rusu Szidónia az erdélyi magyar fiatalok médiahasználati szokásait, a digitális vagy technológiai egyenlőtlenségek témakörét veszi górcső alá. A digitális megosztottság jelenségének vizsgálatakor a digitális eszközök penetrációjának rohamos növekedése következtében a kérdés már nem a hozzáférhetőségre korlátozódik. Vagyis a kérdés már nem az, hogy ki férhet hozzá az internethez, hanem inkább a használat minőségében megjelenő megosztottság vizsgálata kerül egyre inkább a kutatások középpontjába. A szerző a tanulmányban a digitális megosztottság több dimenzióját – úgy mint a technikai felszereltséget, a használat autonómiáját, a képességek és készségek egyenlőtlenségét, a társadalmi támogatás dimenzióit, valamint a használat céljának egyenlőtlenségét – is elemzi. A digitális telítődést, vagyis a hozzáférhetőség telítettségét mutatja, hogy míg 2001-ben a megkérdezett fiatalok csupán 46,2%-a nyilatkozott úgy, hogy használ számítógépet, addig arányuk 2016-ban már 86,4%-ra növekedett. A használatban lényeges eltérések az anyagi helyzetnél, az iskolai végzettségnél, valamint a településtípusnál mutatkoztak 2016-ban. Vagyis az anyagi gondokkal küzdők vagy nélkülözők, az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők, illetve a vidéken élők kisebb arányban használnak számítógépet a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező kortársaikhoz és a városon élőkhez képest. Szignifikáns különbségek vannak az internethasználat gyakoriságát illetően is a régiók, településtípus, generációk, iskolai végzettség és aktivitás mentén is. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy az internethasználat tekintetében különbségek csupán a gyakoriság szempontjából jelentek meg, ugyanis az erdélyi magyarok több mint kilenczede internethasználónak számít. A technikai felszereltség tekintetében a legnagyobb arányban az átlagosan nyolc eszközzel rendelkezők vannak. A használati autonómia kérdéskörében figyelemre méltó eredmény, hogy 2001 és 2016 között 40,2%-kal nőtt azok aránya, akik bárhol használnak számítógépet (2016: 86,4%), továbbá a megkérdezettek több mint fele (52%) naponta többször is használja az internetet, negyede (26%) pedig folyamatosan online van. A

használat tartalma szempontjából a hírportálokat az erdélyi magyar fiatalok négytizede (40,2%-a) naponta olvassa, s közel egytizede (9,1%) pedig soha. Viszont a közösségi média valamely platformjára a 15–29 éves fiatalok túlnyomó többsége (90,2%-a) regisztrált, s csupán 6,9%-uk mondta azt, hogy soha nem is volt tagja egyik felületnek sem.

Összegzés

A külhoni magyar fiatalok megismerésére irányuló tudományos érdeklődés már a rendszerváltást követően megjelent, s egészen napjainkig, még ha hullámozó intenzitással is, de folyamatosan jelen van. Fontos mérföldkőnek tekinthető a külhoni magyar fiatalokat fókuszba állító kutatási szférában a magyarországi nagymintás ifjúságkutatások elindítása, amely egyrésztől módszertanának köszönhetően biztos alapot nyújt mind a magyarországi fiatalokkal való összehasonlíthatóságra, mind pedig az időbeli trendek leírására (habár a fentiekben ismertetett sajátosságokból fakadóan a 2016-os és a 2001-es kutatási eredmények csak korlátozott módon hasonlíthatók össze). Másrésztől a külhoni régiók bevonása a magyarországi nagymintás ifjúságkutatásokba a magyarországi és a külhoni ifjúsággal foglalkozó szakértők kutatói hálózatokba foglalásában is fontos szerepet játszott.

A kötet egyik fontos célkitűzése, hogy megvizsgálja a legfontosabb trendeket a 2001 és 2016 közötti időszakban, s remélem, hogy e tanulmánykötet folytatásaként hamarosan kezünkben tarthatjuk az ifjúságkutatás legújabb hullámának (Magyar Ifjúság 2020) eredményeit is tartalmazó művet.